

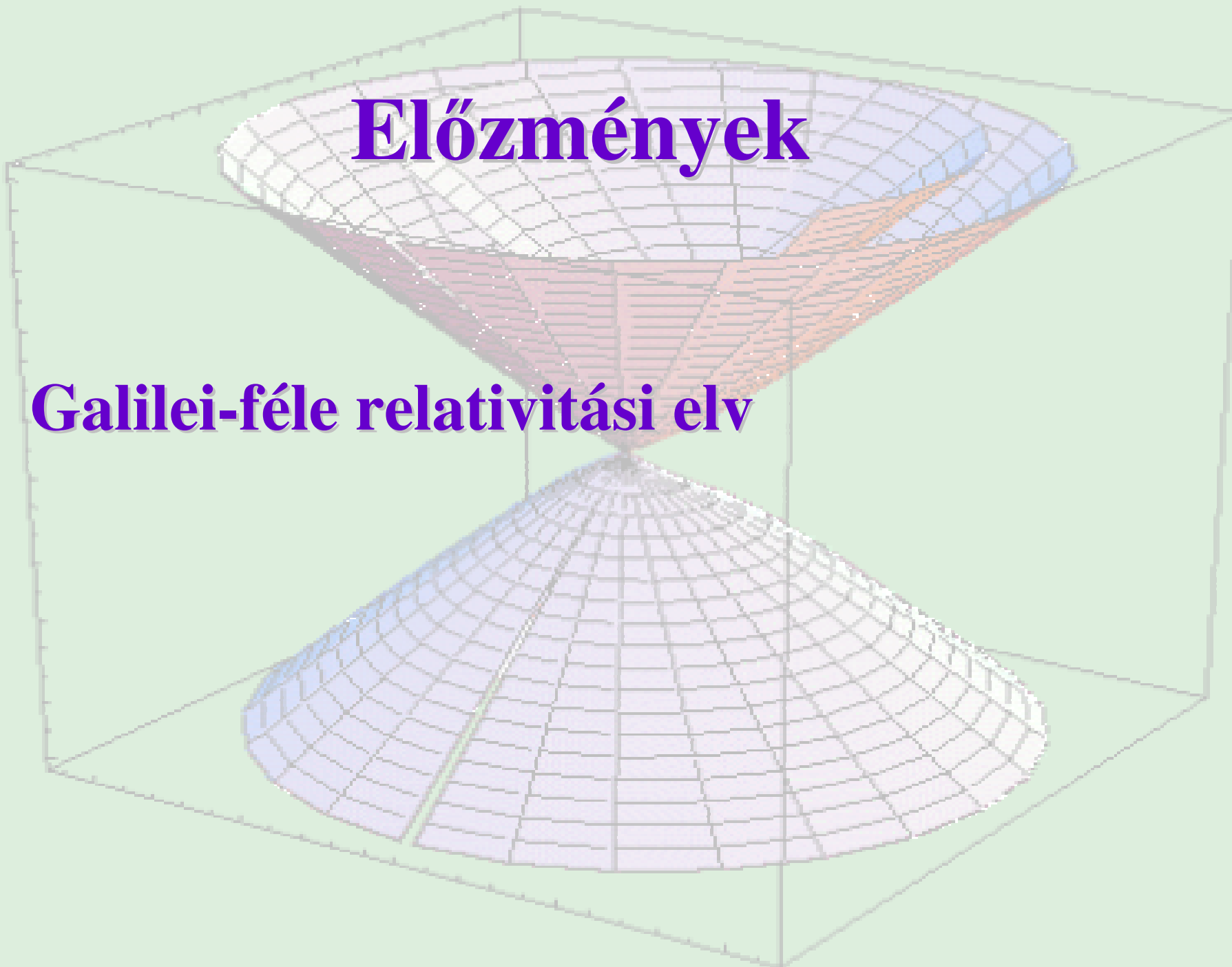
**„Az Úristen ravasz, de nem
rosszindulatú.”**

**Einstein és a speciális
relativitáselmélet**

**Szabó Gábor egyetemi tanár
SZTE Optikai Tanszék**

Előzmények

Galilei-féle relativitási elv

Előzmények

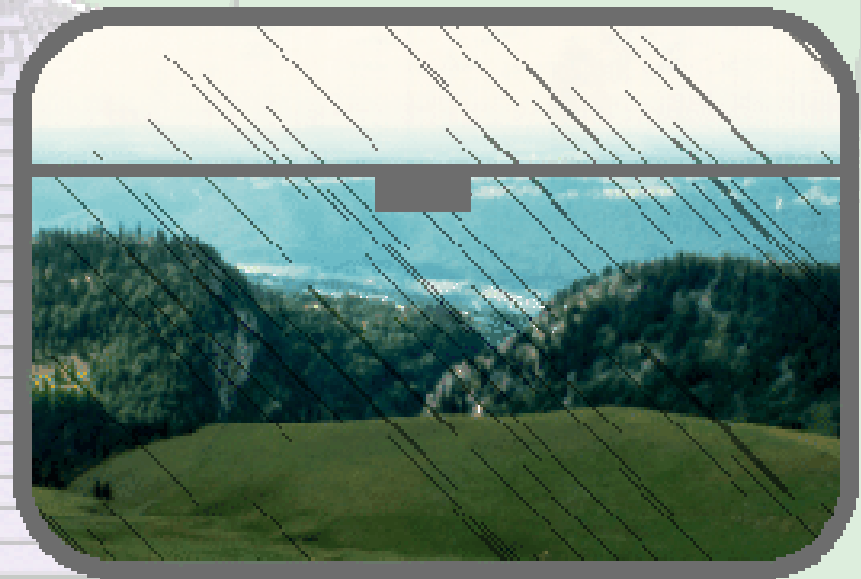
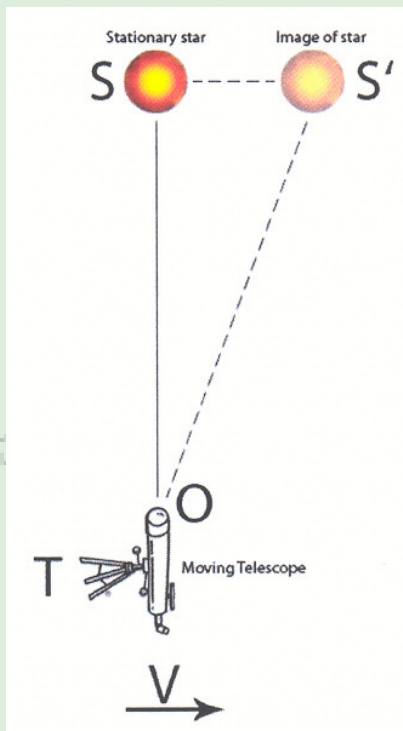
Galilei-féle relativitási elv

Speciális relativitási elv

Előzmények

Newton: a fény részecske

Bradley (1725) aberráció

Előzmények

Newton: a fény részecske

Bradley (1725) aberráció

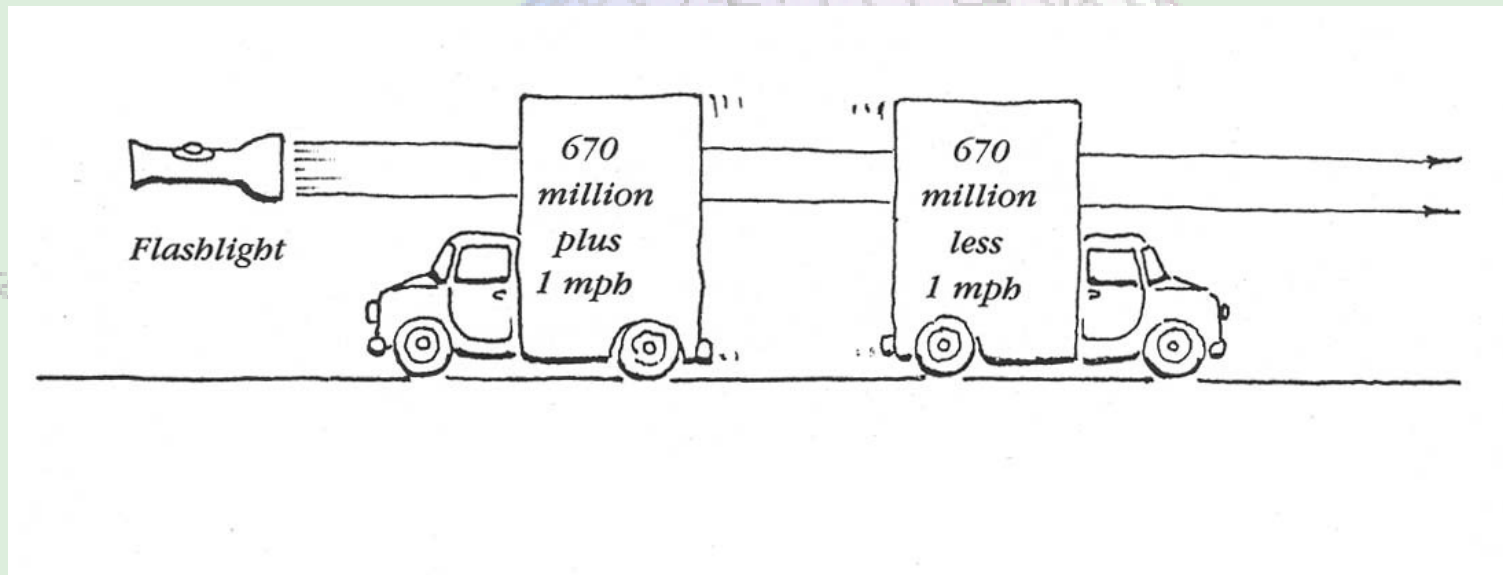
**Young, Fresnel, stb. (1800-as évek eleje):
a fény hullám**

**Fizeau (1851) a fény terjedése áramló
folyadékokban $\Rightarrow u \neq v + c/n$**

Előzmények

Maxwell (1864): az elektromágneses jelenségek elmélete

A fénysebesség állandó

Előzmények

Éter elmélet

Lord Kelvin (1891) “Az elektromágneses éter a dinamikában az egyetlen szubsztancia amelyben bizonyosak lehetünk...Az elektromágneses éter tudományos valóságnak tekinthető.”

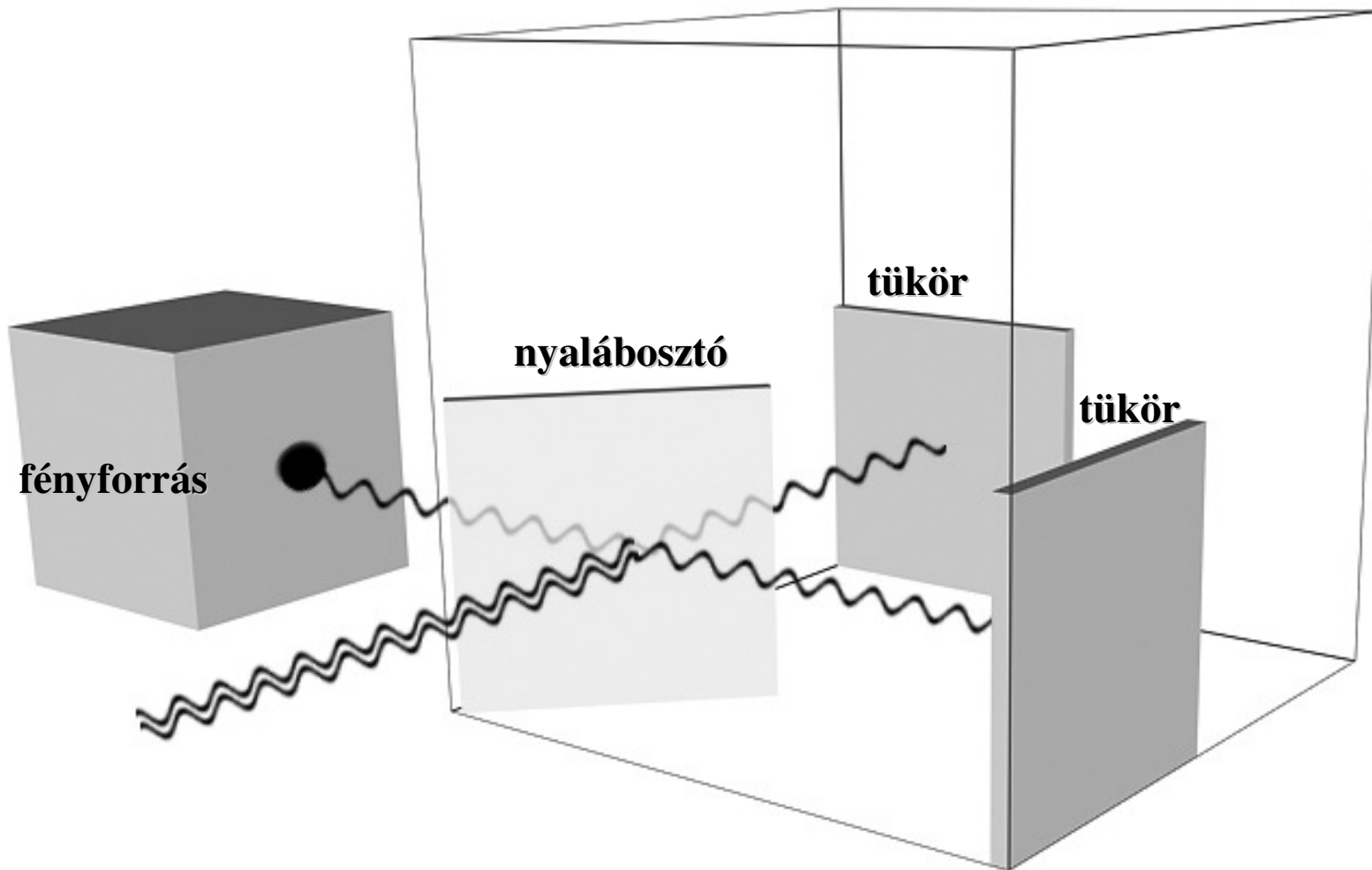
Előzmények

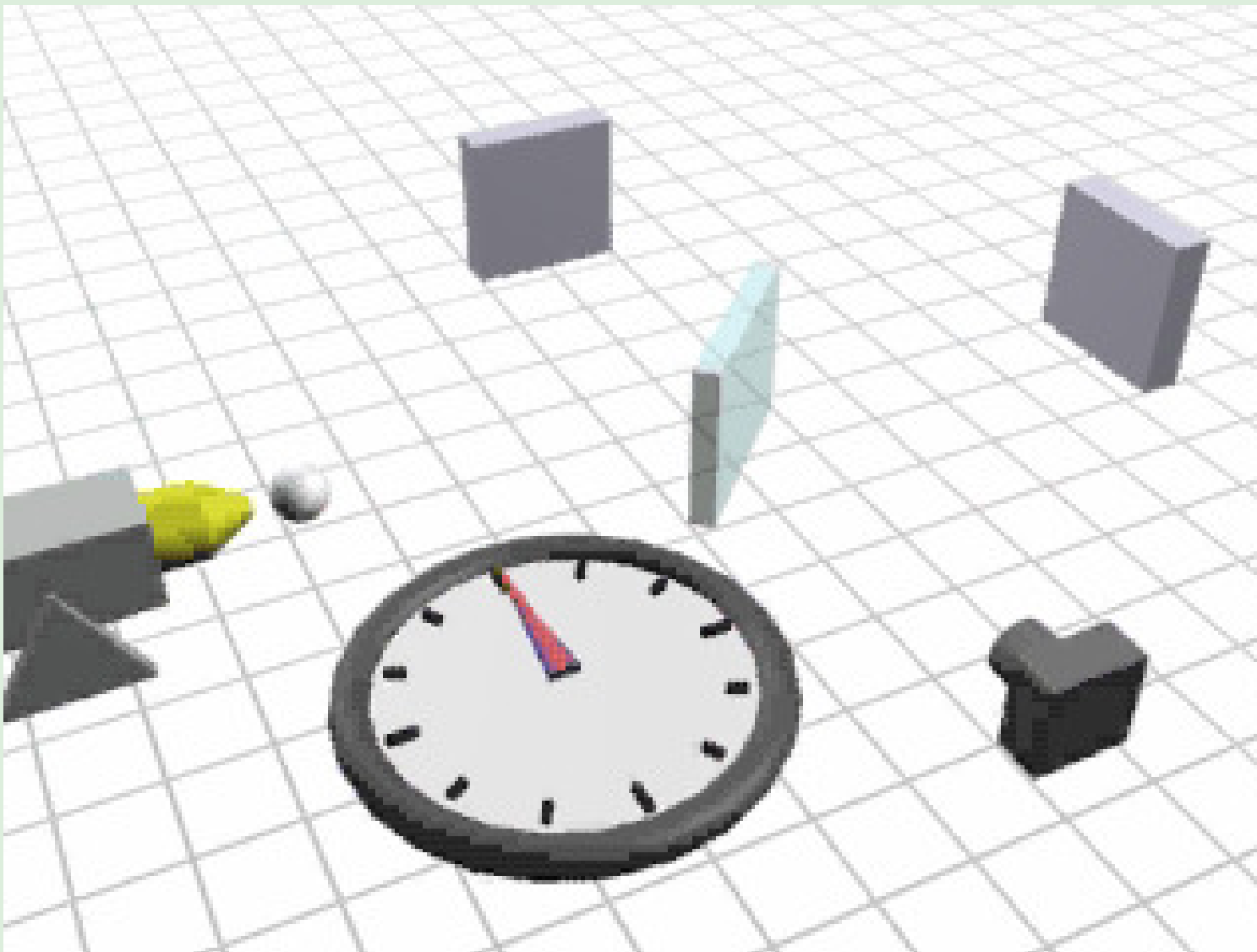
Kísérletek az „éterszél” kimutatására

Michelson és Morley

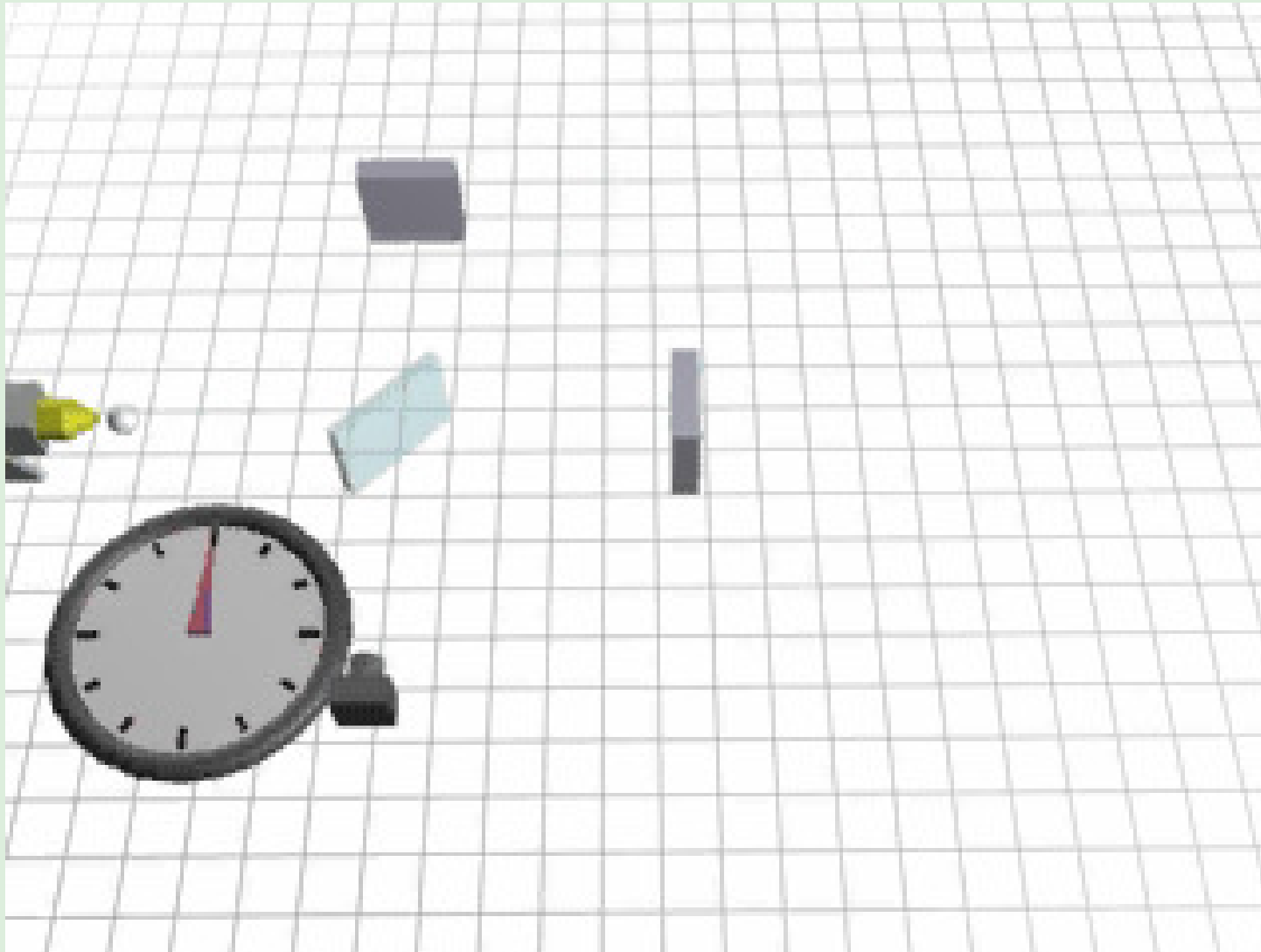
MICHELSON INTERFEROMÉTER

Álló interferométer

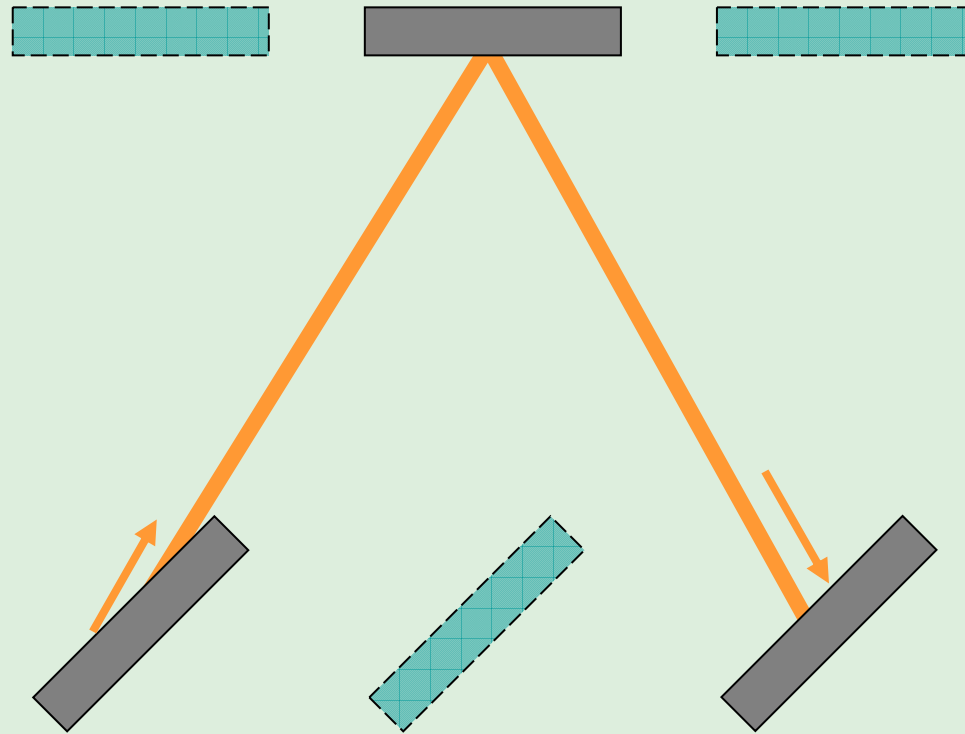

Mozgó interferométer

Mi a mérendő effektus?

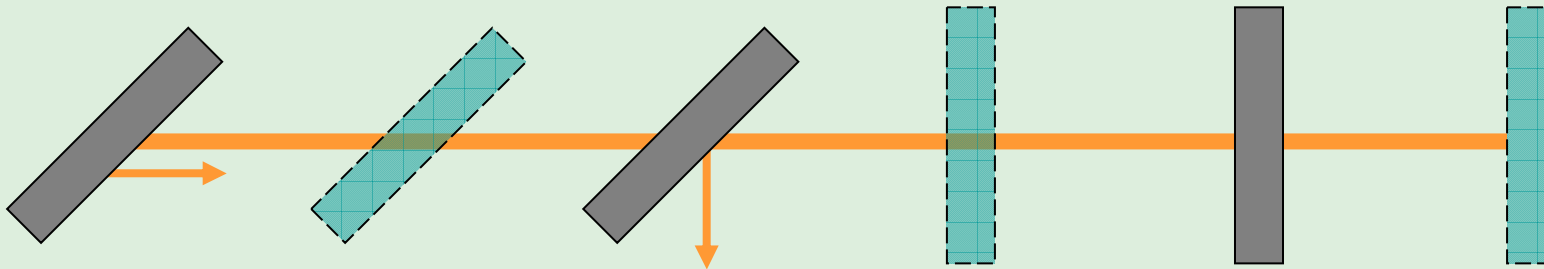
Terjedési idő az egyik karban:

$$t_a = \frac{2L}{c} \frac{1}{\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}}$$

Mi a mérendő effektus?

Terjedési idő a másik karban:

$$t_b = \frac{2L}{c} \frac{1}{1 - \frac{v^2}{c^2}}$$

Mi a mérendő effektus?

A különbség:

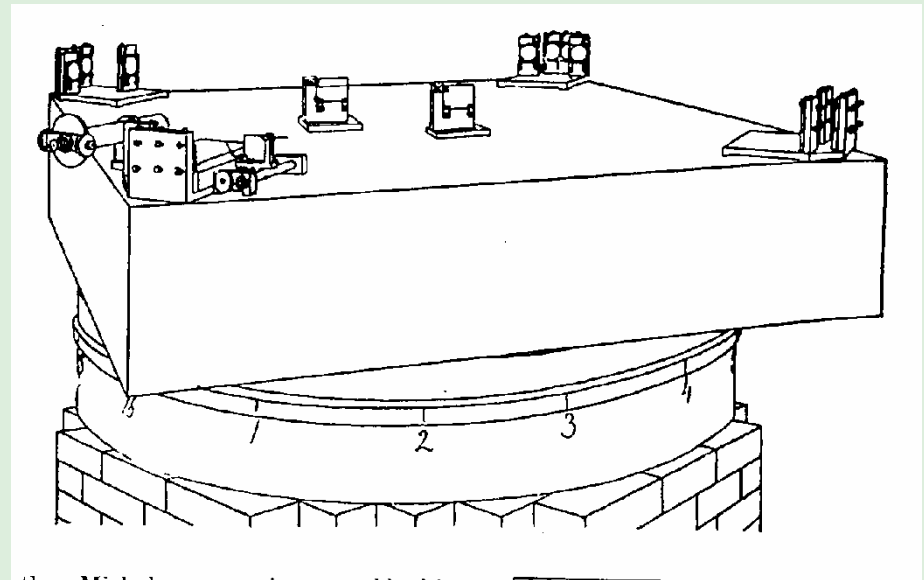
$$\Delta t \approx 2 \frac{L}{c} \frac{v^2}{c^2}$$

$$c = 300\,000 \text{ km/s}$$

$$v_F = 30 \text{ km/s}$$

$$\frac{\Delta L}{L} = 2 \cdot 10^{-8} \quad (0,04\lambda !!!)$$

Az eszköz

Az eredmény:

Az eltolódás - ha van - nem lehet nagyobb, mint a várt érték $1/40$ -ed része.

Hogyan tovább?

„It is obvious from what has gone before that it would be hopeless to solve the question of the motion of the solar system by observation of optical at the surface of the earth.”

Hertz hullámok

Lodge kísérlete (1892)

Röntgen (1895)

A Michelson kísérlet utóélete

Morley és Miller, 1906

Miller, 1921 (Mount Wilson)

Miller, 1925 “200 km/s a Sárkány csillagkép irányába”

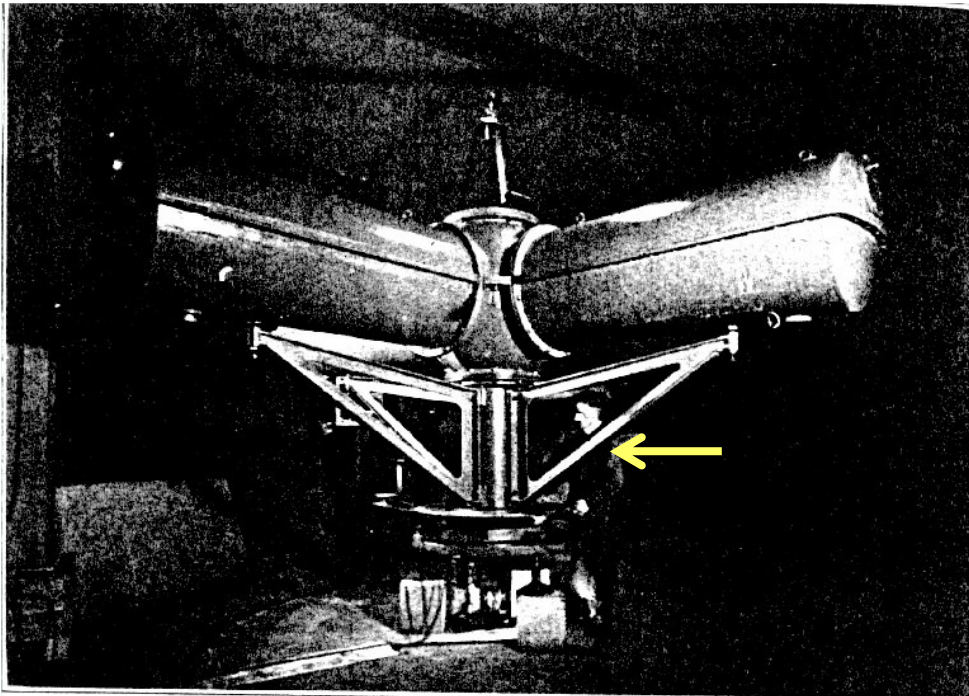
A Michelson kísérlet utóélete

Negatív kísérletek

Michelson (Mount Wilson 1926-27)

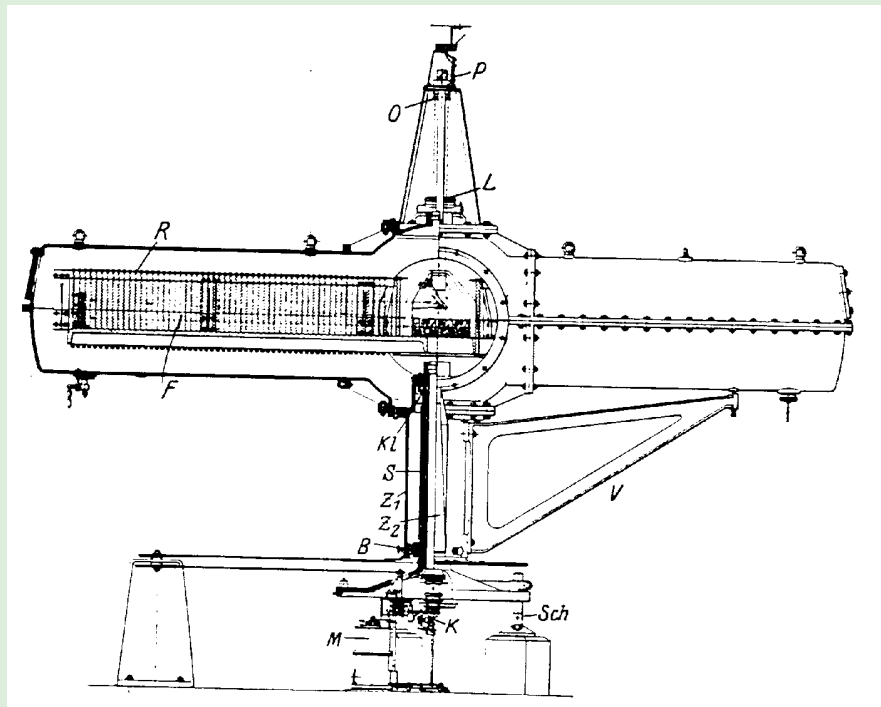
25,5 m fényút!!

Joos (Jena, 1929)

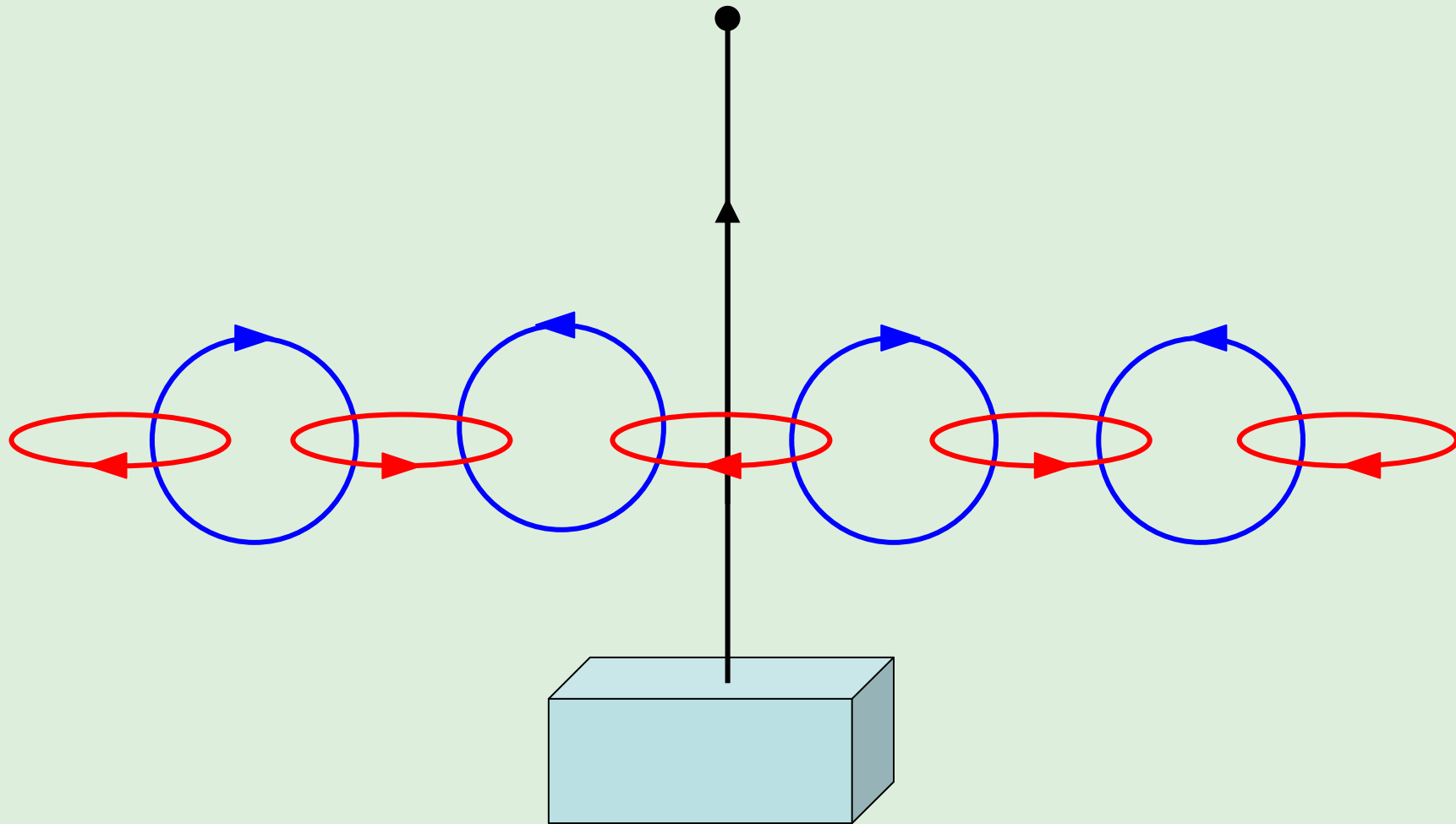

JOOS berendezése

Eredmény:
az eltolódás kisebb,
mint $1/1000 \lambda$

Miért állandó a fénysebesség?

Előzmények

**Ellentmondás a speciális relativitási elv
és az éter léte között**

Mi a megoldás?

A megoldás

Einstein: tételezzük fel, hogy a speciális relativitási elv és a fénysebesség állandóságának elve **egyidejűleg** érvényes.

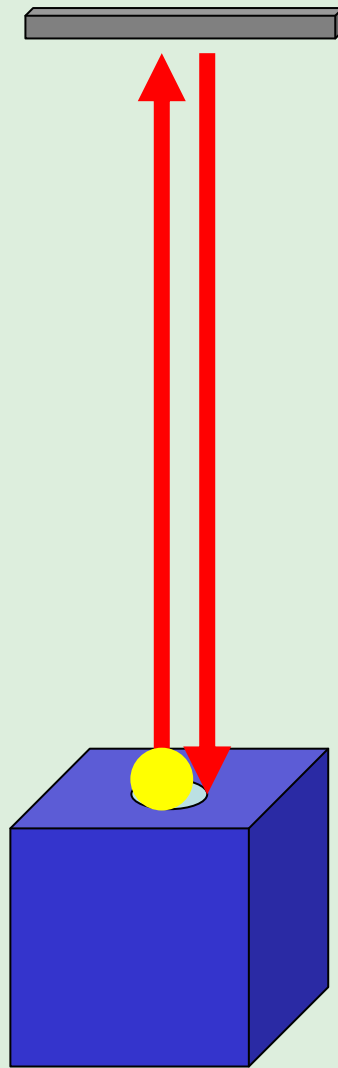
1905: Einstein nagy éve

“Zur Elektrodynamik bewegter Körper”

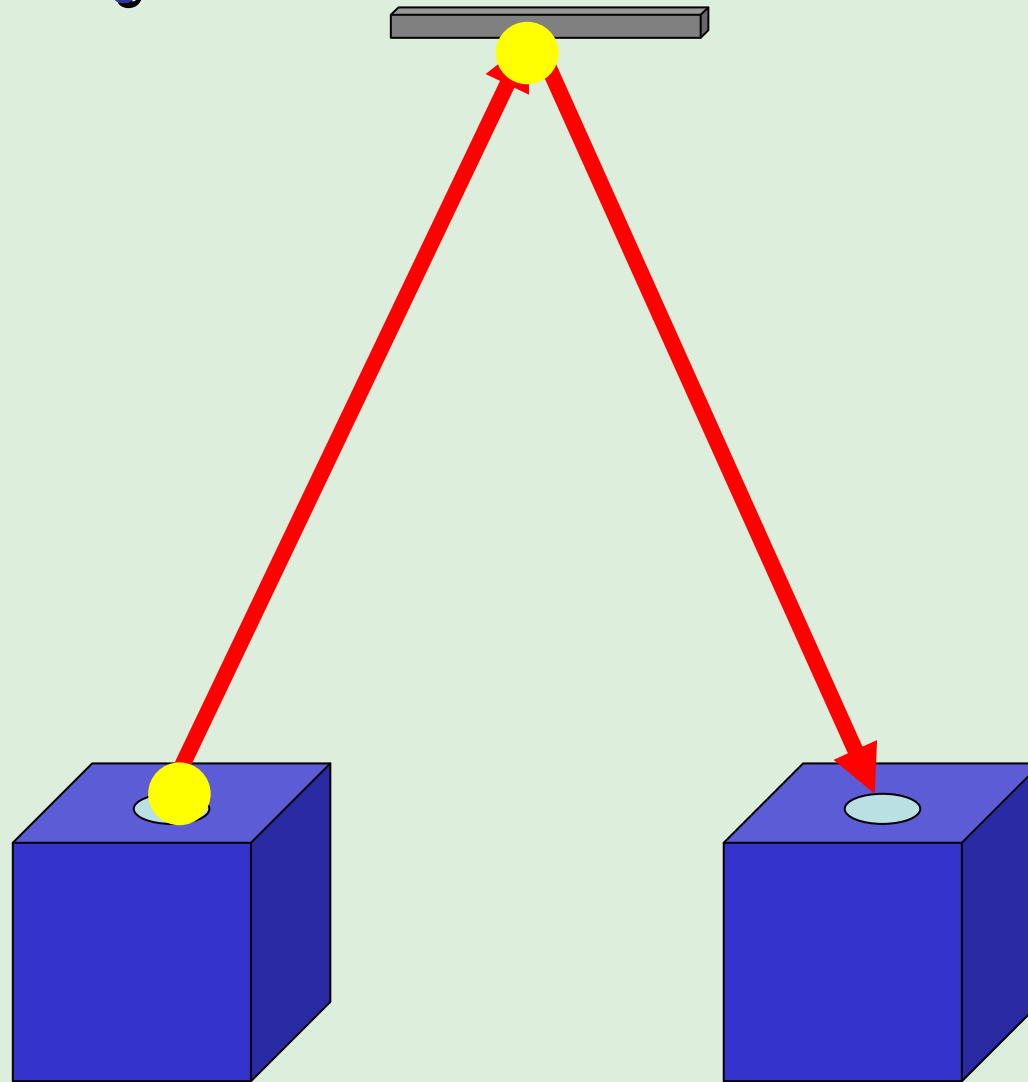
Ann. d. Phys. xvii 891-921, (1905)

“... az optikai éter bevezetését az alább kifejtendő megközelítés szükségtelenné teszi miután az nem kíván sem egy speciális tulajdonságokkal felruházott “abszolút teret”, sem pedig az elektromágneses jelenségeket befogadó üres tér egy pontjához sebességvektor hozzárendelését.”

Fényóra

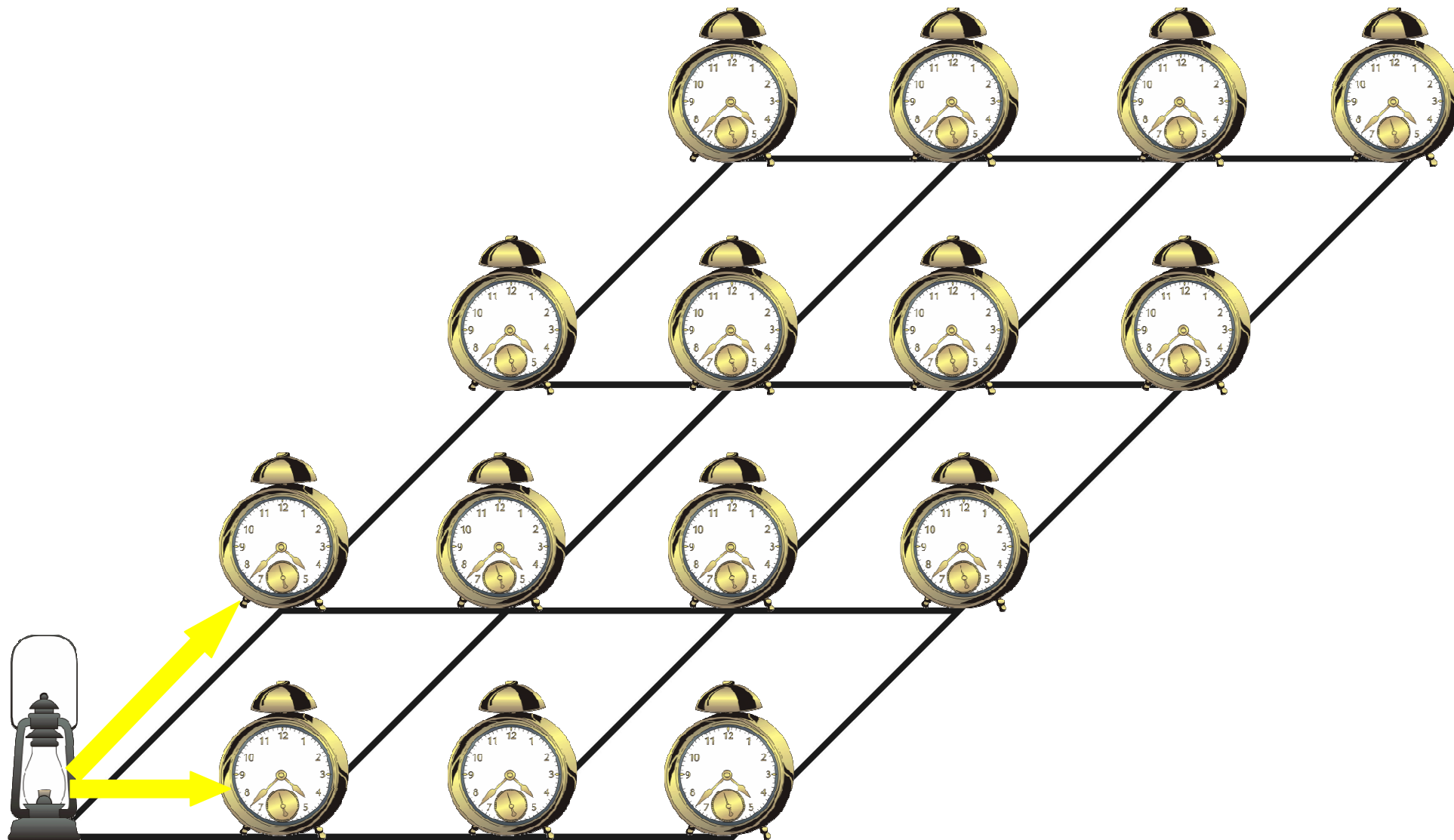

Mozgó fényóra

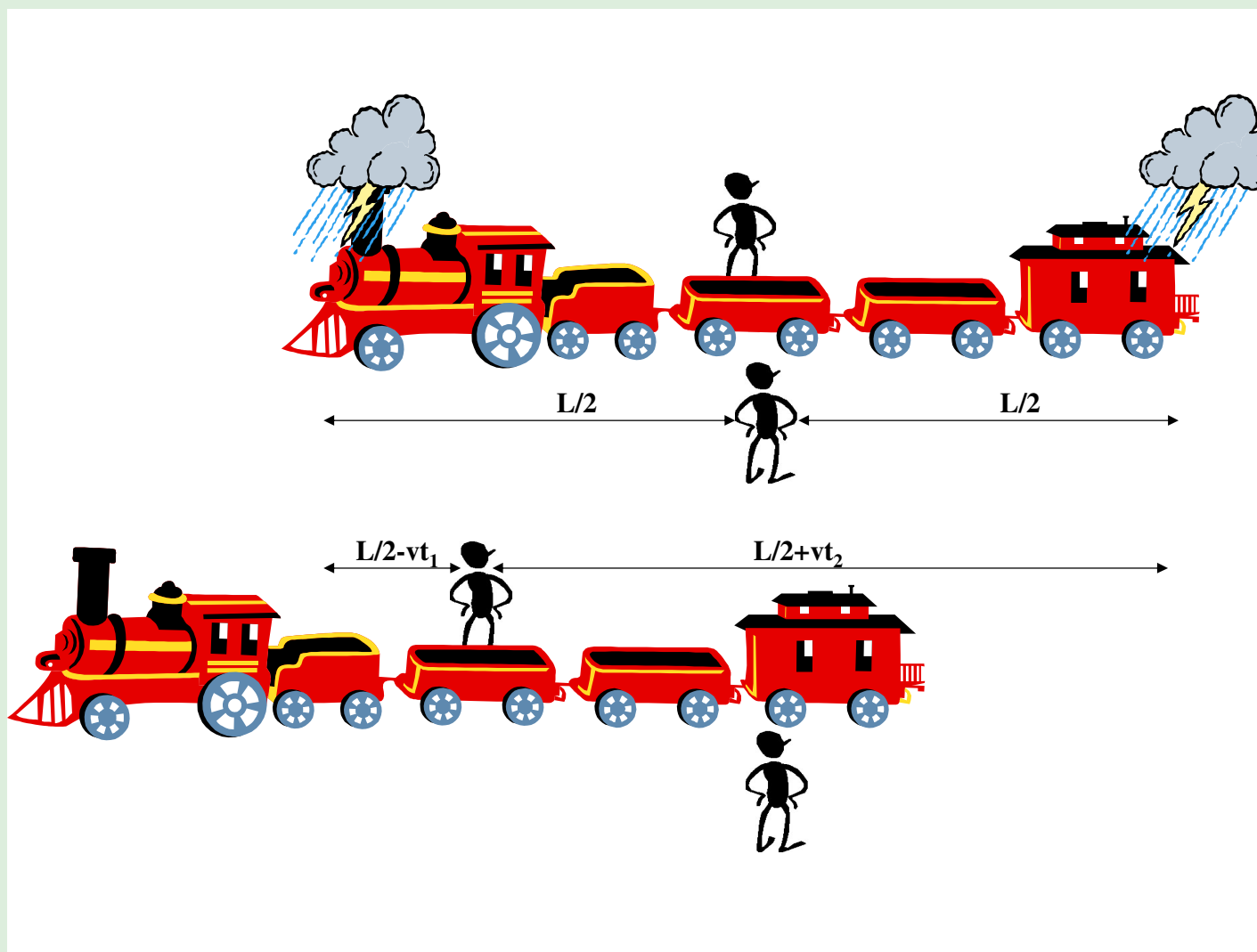
Az idő múlása

$$t' = \frac{t}{\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}}$$

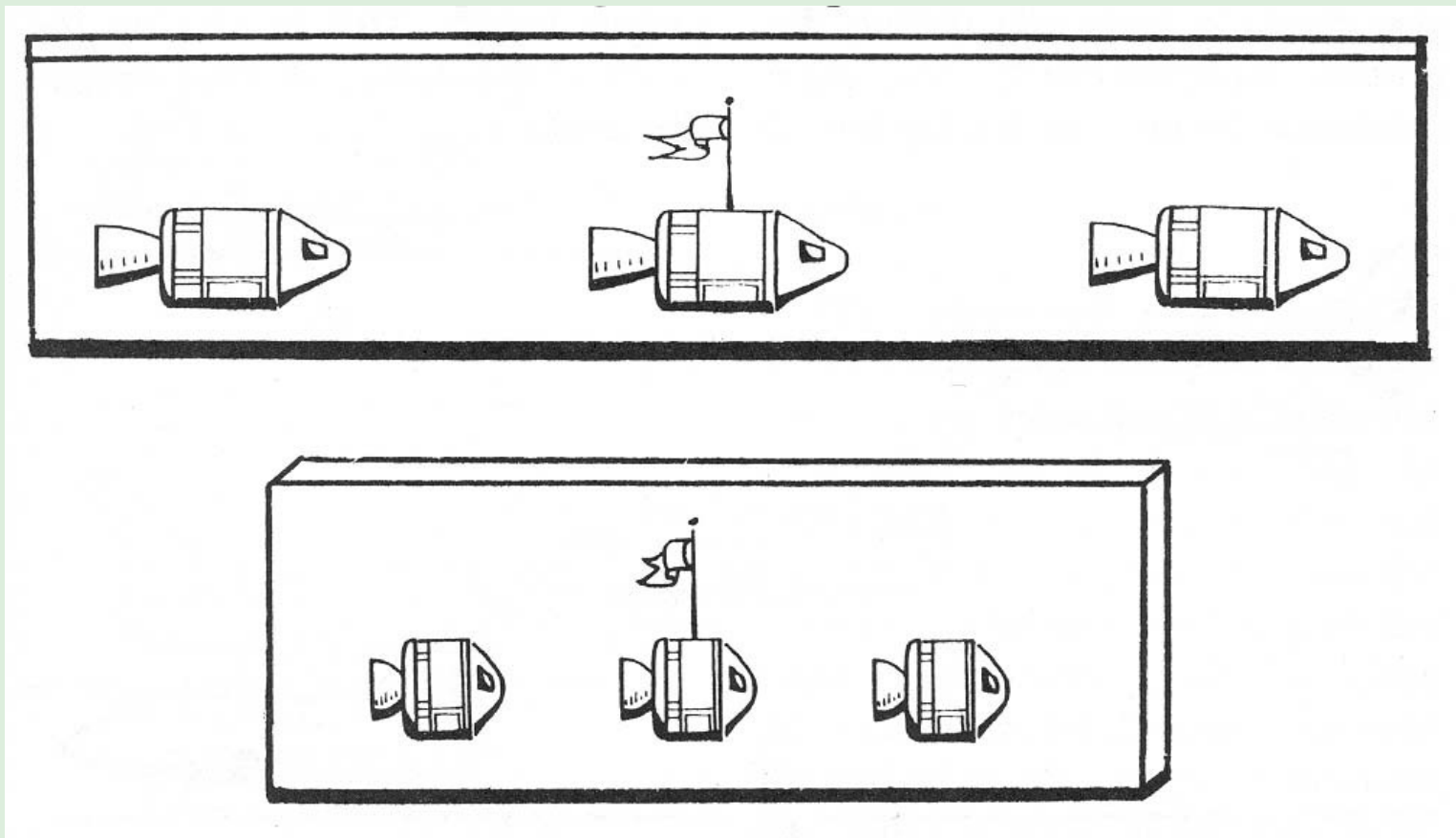

$$\Delta t = L/c$$

Az egyidejűség leromlása

Mi a helyzet a hosszúsággal?

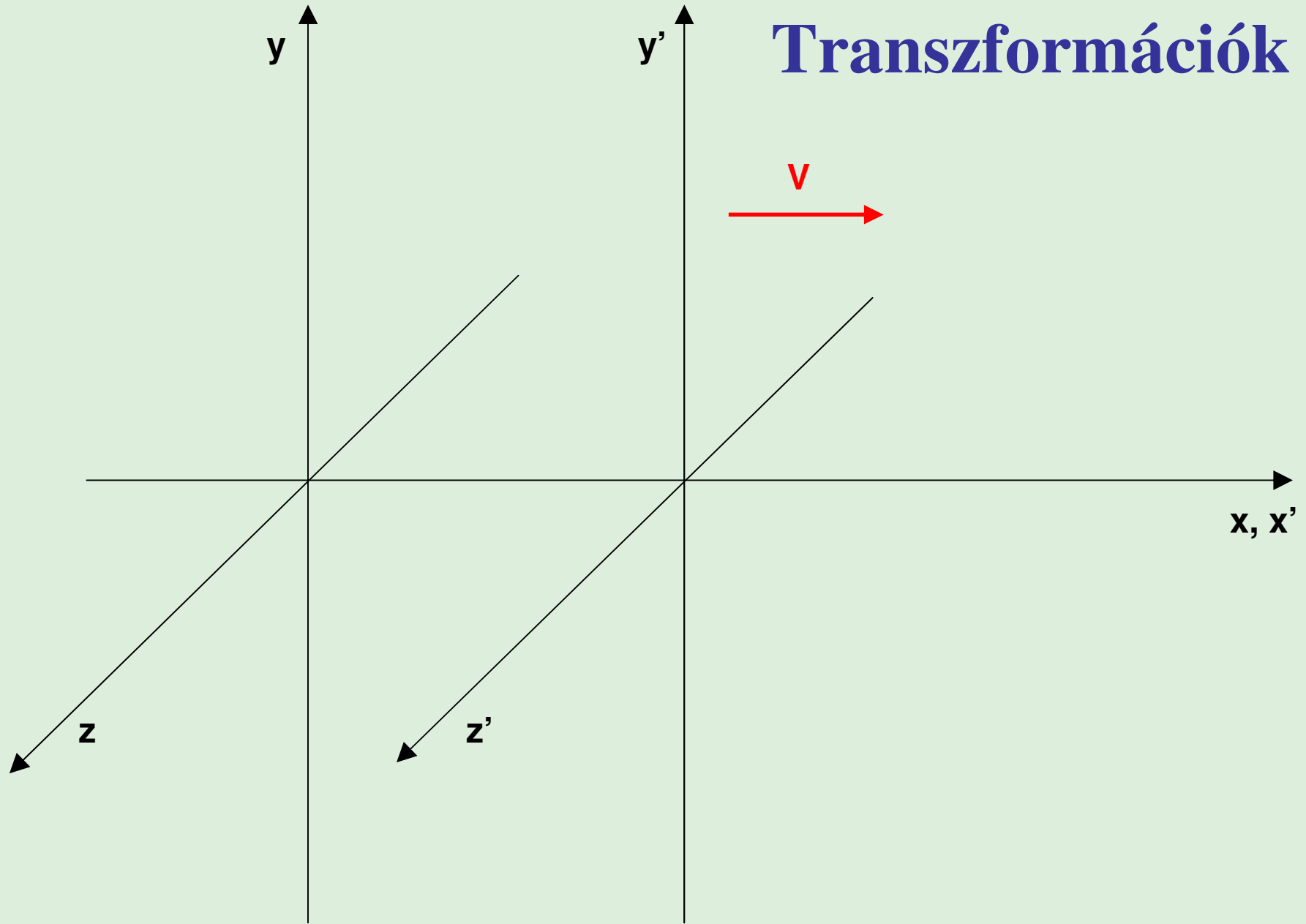

Hogy adódnak össze a sebességek?

$$u = \frac{v + v'}{1 + \frac{vv'}{c^2}}$$

Megegyezik Fizeau eredményével!

Transzformációk

Galilei transzformáció (klasszikus mechanika)

$$x' = x - vt$$

$$y' = y$$

$$z' = z$$

$$t' = t$$

Lorentz transzformáció (speciális relativitás elm.)

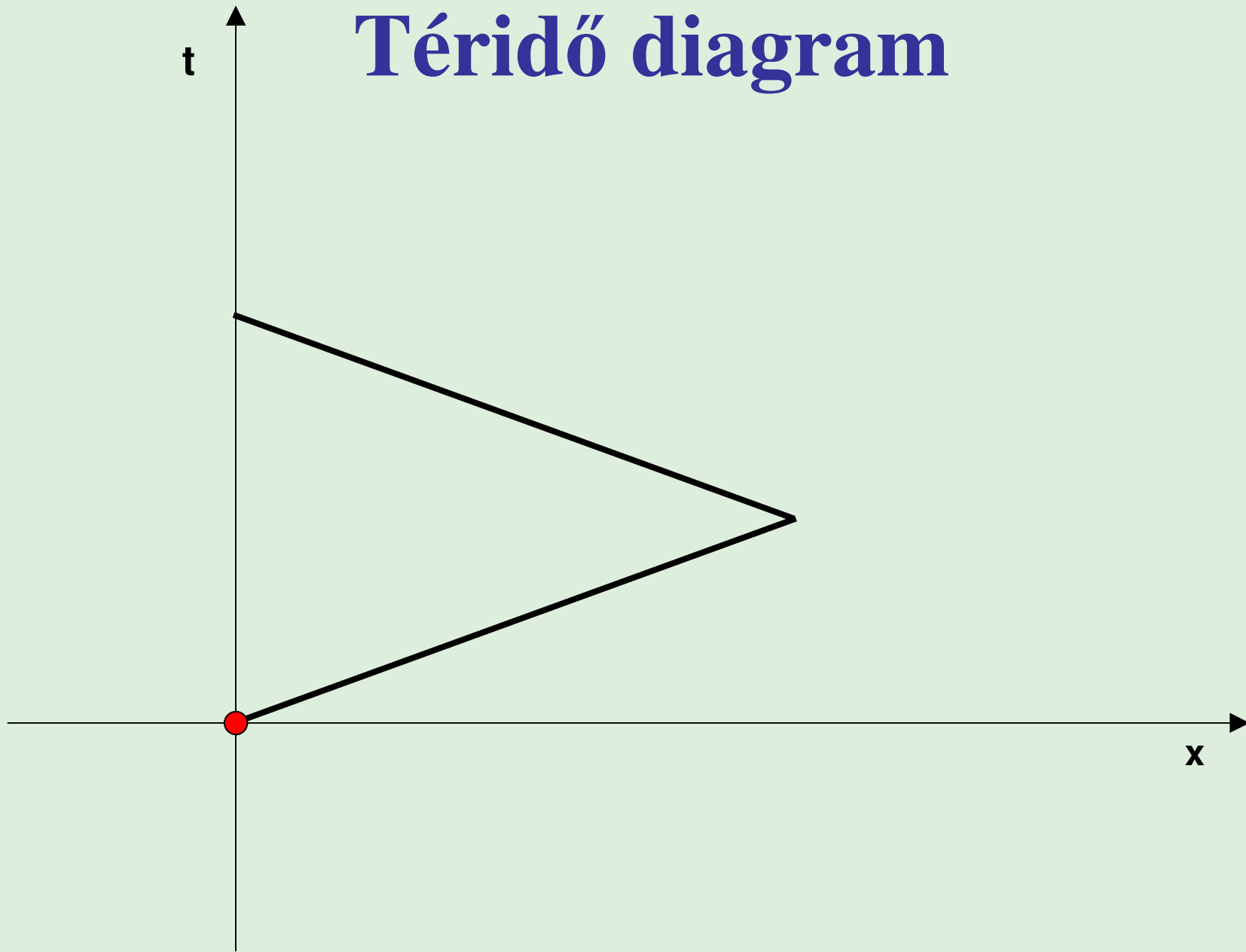
$$x' = \frac{x - vt}{\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}}$$

$$y' = y$$

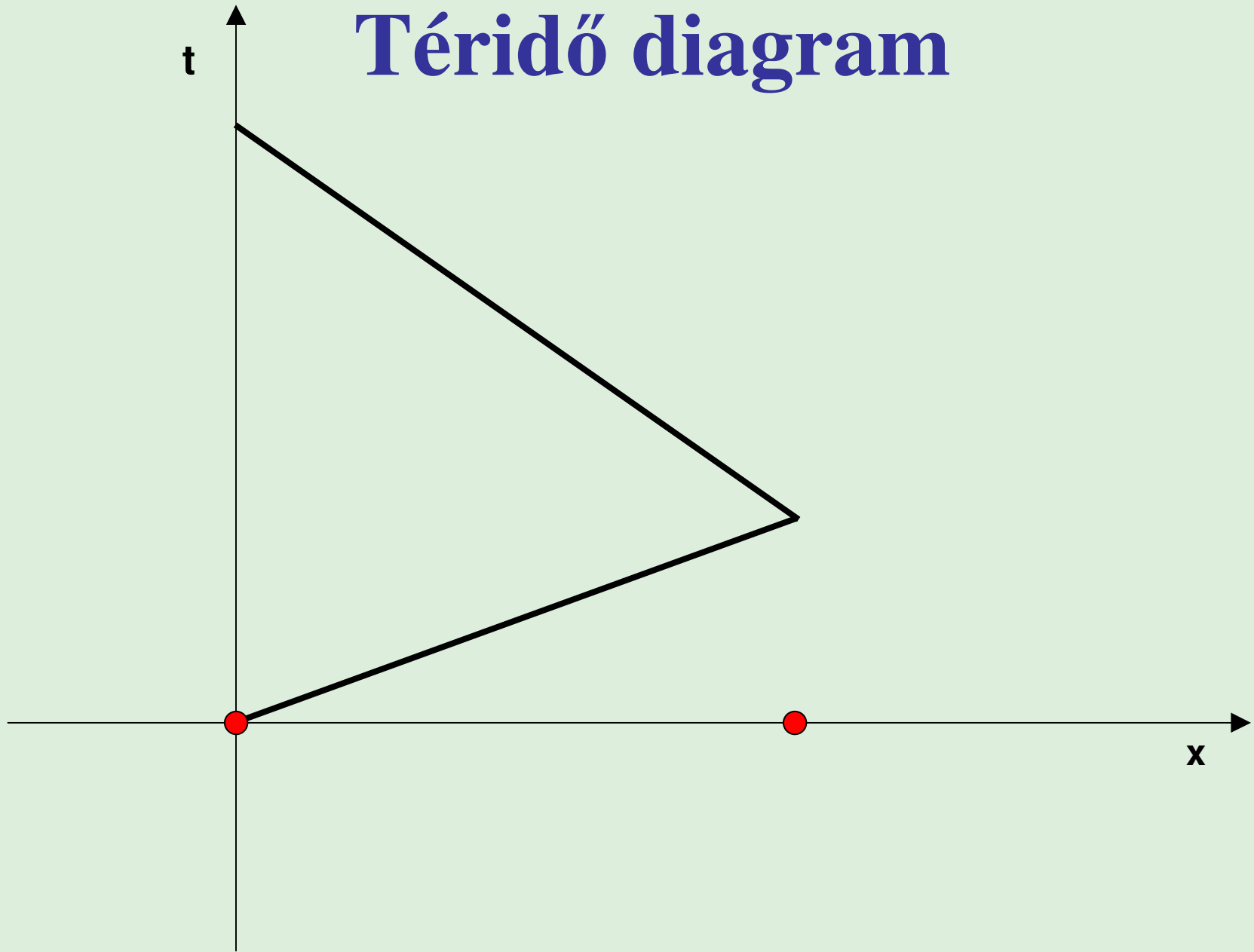
$$z' = z$$

$$t' = \frac{t - \frac{xv}{c^2}}{\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}}$$

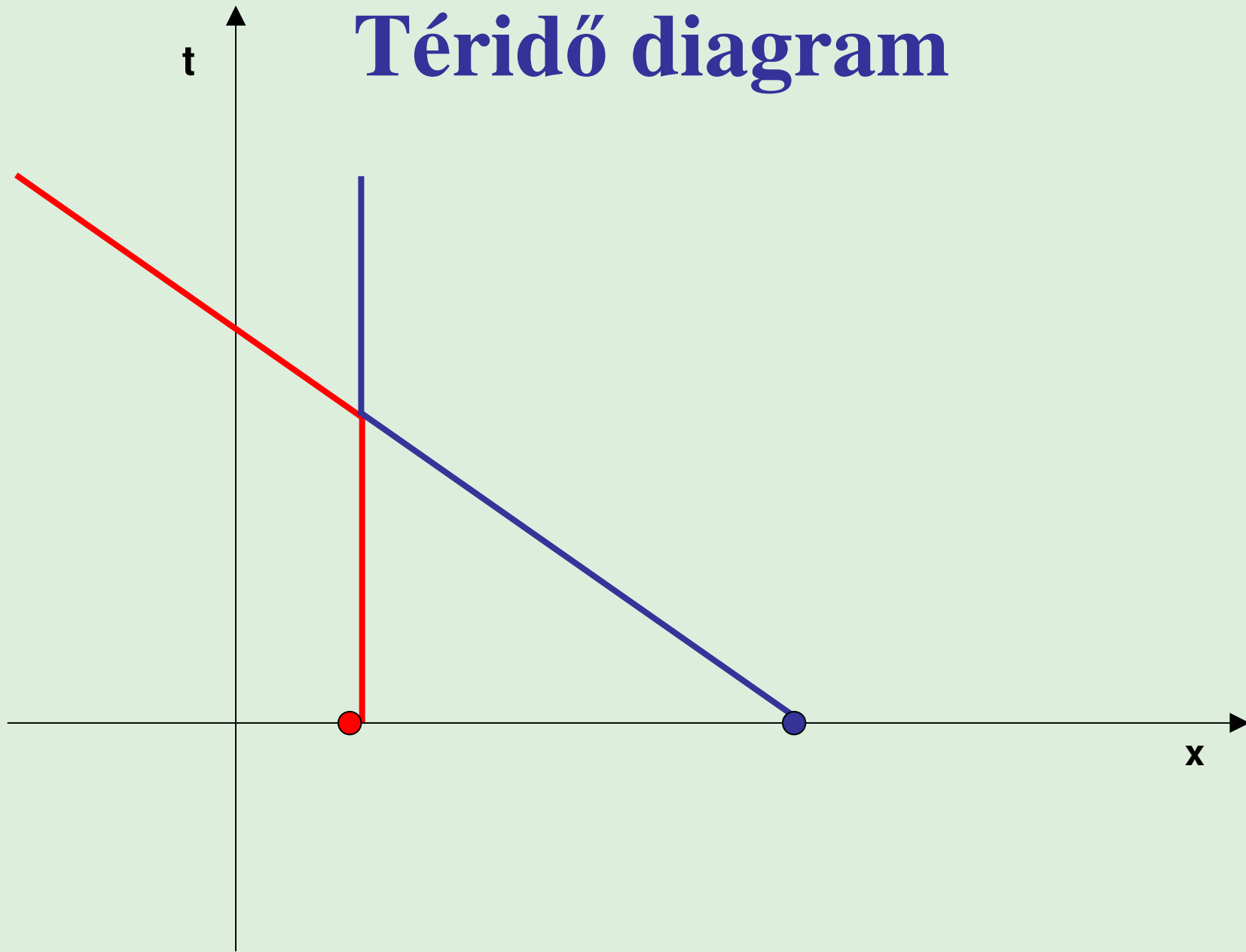
Téridő diagram

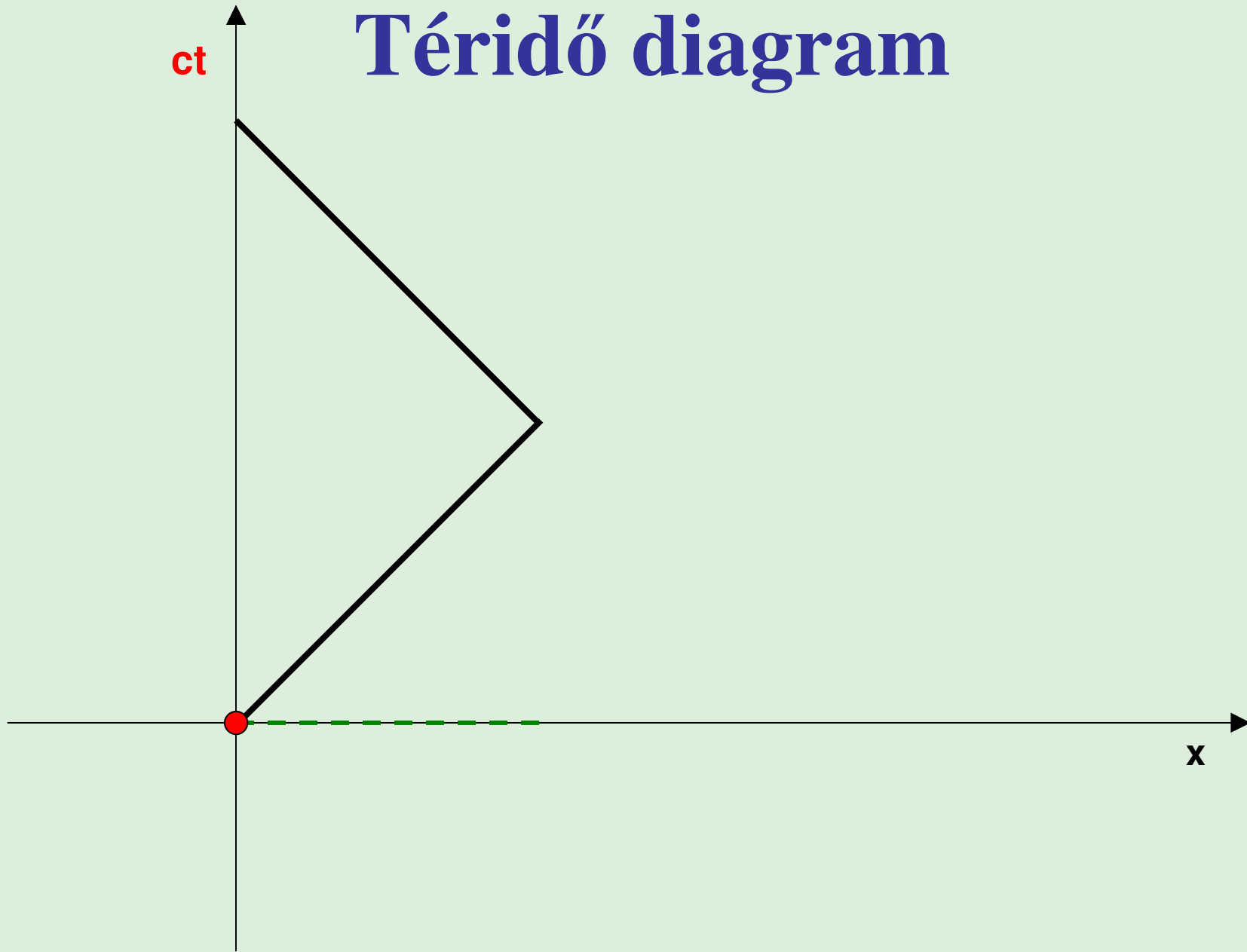
Téridő diagram

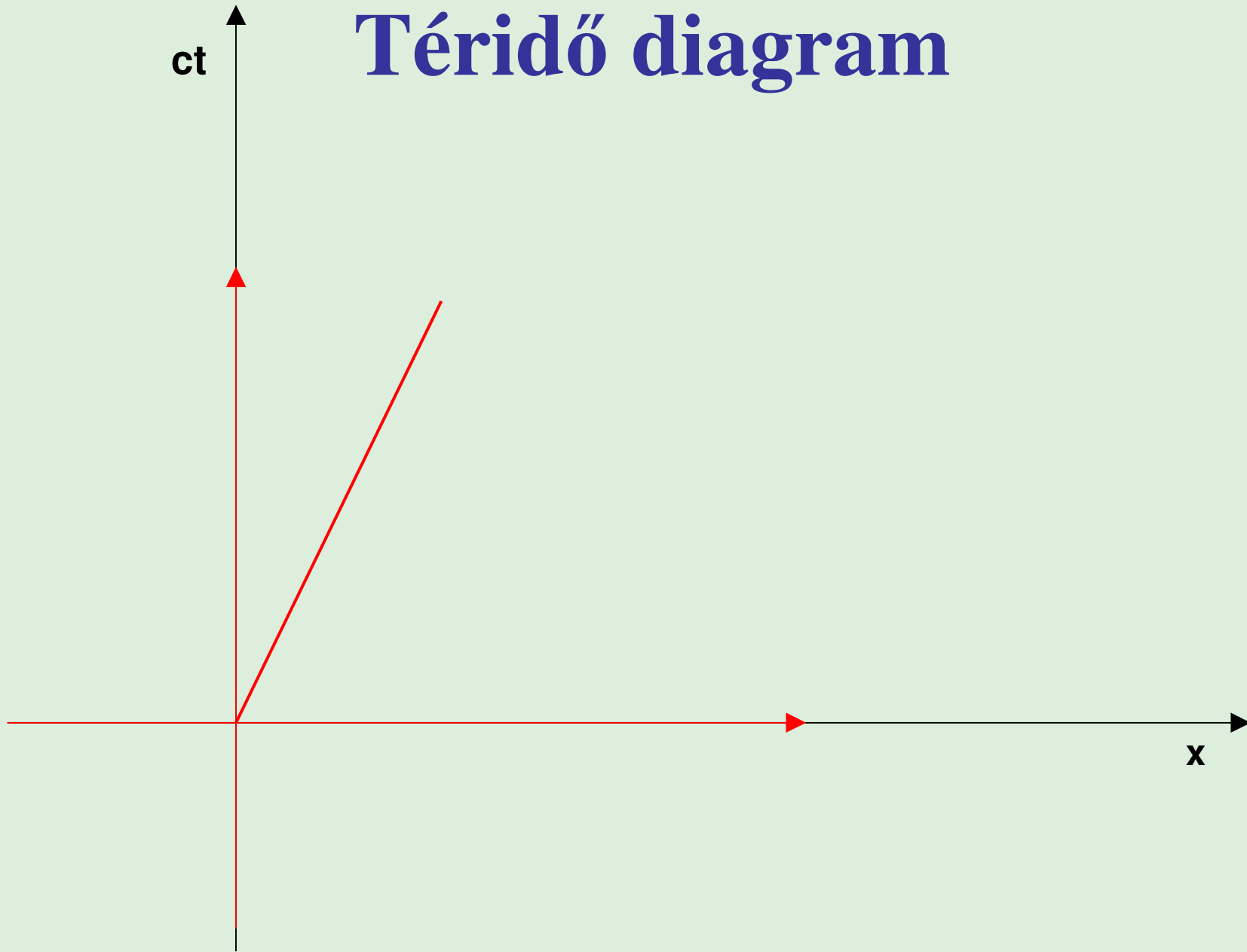
Téridő diagram

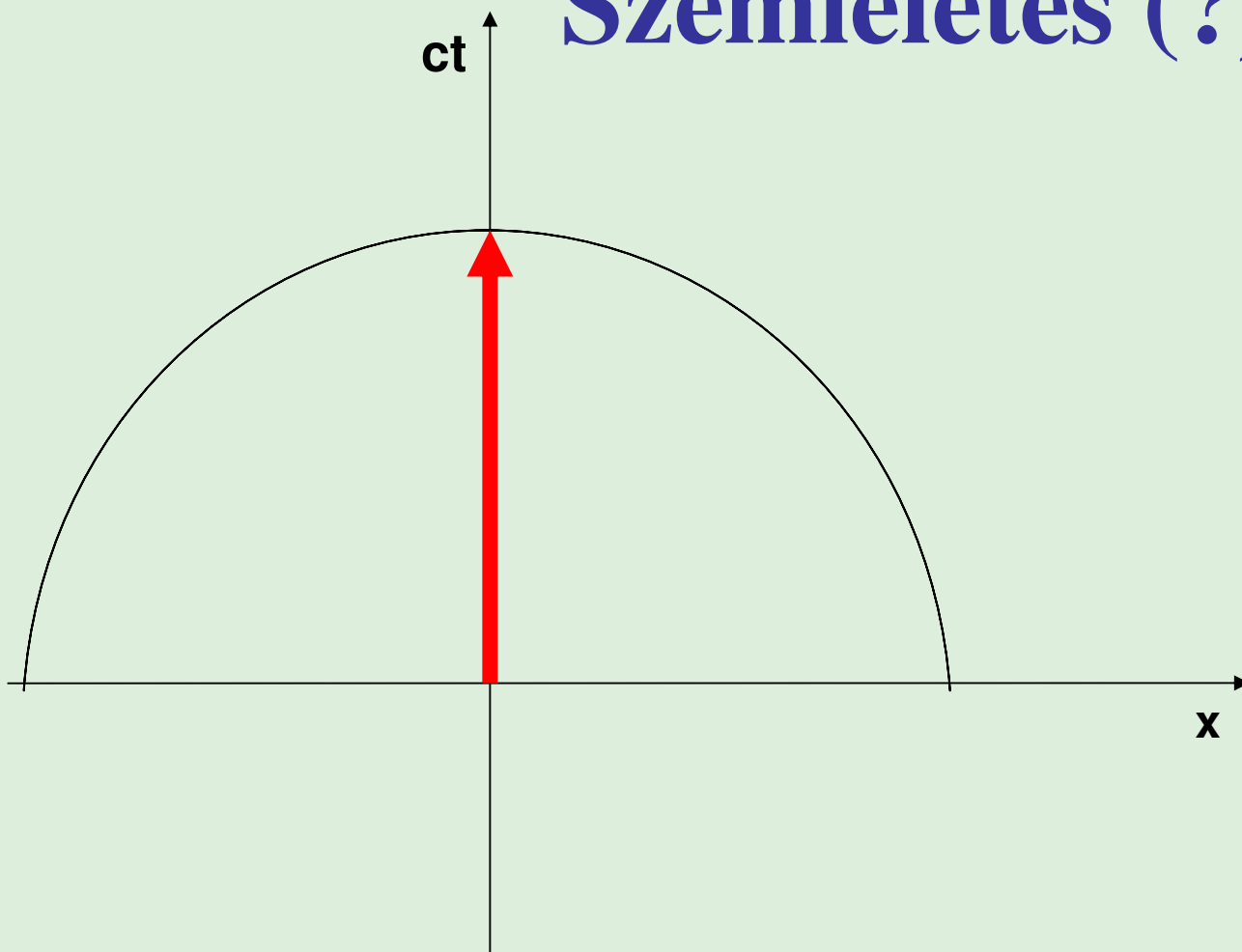
Téridő diagram

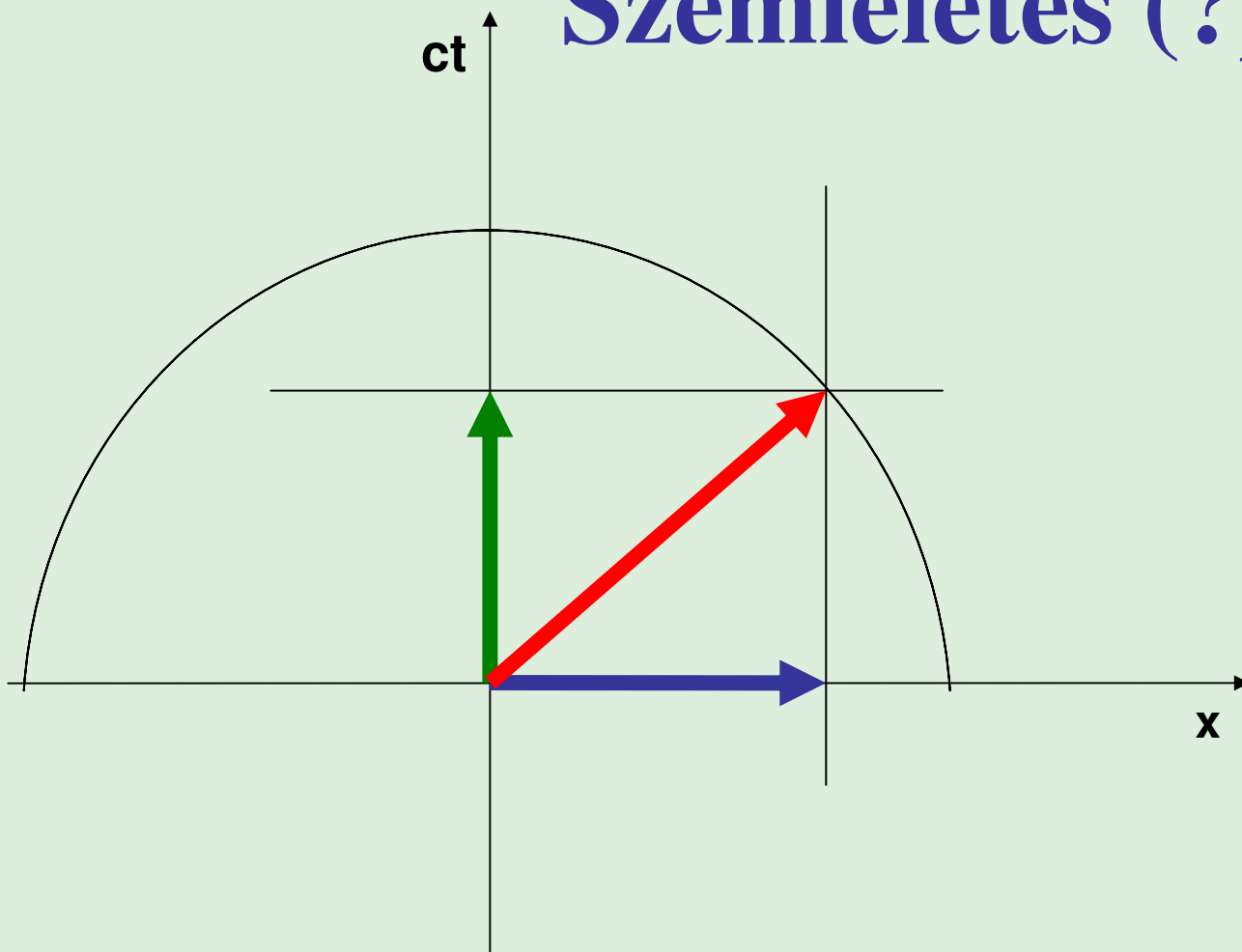
Téridő diagram

Szemléletes (?) kép

Szemléletes (?) kép

**Mit látnánk egy
relativisztikus
világban?**

U. Kraus, C. Zahn, Tübingen

Mit látnánk egy relativisztikus világban?

U. Kraus, C. Zahn, Tübingen

Kísérleti bizonyítékok

μ mezonok bomlása

Szabadelektron lézer hullámhossza

GPS

Naponta 7500 ns \Rightarrow 2,2 km tévedés!